

О. М. Болбасздобувач навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України

МЕХАНІЗМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ПУБЛІЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті вдосконалено механізми організації діяльності держави зі збереження і публічного використання культурних цінностей. Зокрема, розроблено загальну схему державного управління діяльністю з формування фондів і організацій, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей, яка передбачає наявність таких складників: розроблення і впровадження державної політики у сфері збереження та використання культурних цінностей; розмежування форм власності на культурні цінності; встановлення порядку і правил організації зберігання, комплектування, обліку, збереження і використання культурних цінностей, а також державний контроль і нагляд за дотриманням зазначеного порядку і правил; управління культурними цінностями, включеними до складу державної частини їхніх загальноукраїнських фондів; формування організацій, що забезпечують збереження і використання культурних цінностей; регулювання недержавної частини загальноукраїнських фондів культурних цінностей; державний контроль і нагляд за станом загальноукраїнських фондів культурних цінностей, за зберіганням і використанням віднесених до культурної спадщини народів України бібліотечних фондів і кінофондації; забезпечення доступності культурних цінностей; міжнародне співробітництво; встановлення відповідальності за порушення законодавства про фонди й організації, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей. Визначено роль інвентаризації в проведенні державного обліку музейного фонду України. Показано, що подібна інвентаризація повинна документувати результати наукового вивчення й опису музейних предметів і музейних колекцій, а також виконувати охоронну функцію. Стан справ у цьому питанні вимагає створення додаткової захисної системи заходів щодо прихованого маркування музейних цінностей та примусового обов'язкового індивідуального маркування культурних цінностей, що вивозяться за межі України в межах тимчасового вивезення. Запропоновано комплекс заходів щодо поліпшення ситуації, яка склалася в справі державного регулювання у сфері музеїв і музейного фонду України, що полягає у необхідності: здійснення значного обсягу заходів із поліпшення матеріально-технічної бази музеїв в Україні; забезпечення безпеки й умов зберігання музейних предметів і музейних колекцій у музеях; підвищення якості роботи стосовно обліково-зберігальної діяльності музеїв, а також щодо вдосконалення методичного й організаційного забезпечення музеїв; підвищення кваліфікації музейних фахівців у галузі обліку і зберігання музейних предметів і музейних колекцій.

Ключові слова: діяльність держави, механізми, публічне використання культурних цінностей, музейний фонд України, книжкові пам'ятки, державний статистичний облік.

Постановка проблеми. Організація державного управління діяльністю з формування фондів і організацій, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей, також пов'язана з наданням організаціям культури публічних послуг. Зокрема, цілями створення музеїв в Україні є не тільки зберігання, виявлення і збирання музейних предметів і музейних колекцій, але і їх вивчення і публікація, здійснення просвітницької та освітньої

діяльності. Це підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання діяльності держави зі збереження і публічного використання культурних цінностей досліджували багато вчених, зокрема, такі: М.М. Богуславський [1], В.В. Гаврилук [2], О.В. Жукова [3] та інші.

Однак відповідні механізми, які забезпечують підвищення ефективності діяльності дер-

жави в зазначеній сфері, потребують розроблення та впровадження.

Мета статті. Відповідно, метою роботи є вдосконалення механізмів організації діяльності держави зі збереження і публічного використання культурних цінностей.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення відповідної низки завдань:

- розробити загальну схему державного управління діяльністю із формування фондів і організацій, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей;
- визначити роль інвентаризації в проведенні державного обліку музейного фонду України;
- запропонувати комплекс заходів щодо поліпшення ситуації, яка склалася в справі державного регулювання у сфері музеїв і музейного фонду України.

Виклад основного матеріалу. Державні архіви України надають інформаційні послуги користувачам із державних інформаційних ресурсів безоплатно або за плату, що не покриває в повному розмірі витрати на послуги. Бібліотечна справа сама по собі є організацією бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек.

Свої особливості має і визначення загального правового статусу організацій, які забезпечують зберігання і публічне використання культурних цінностей. Зокрема, з огляду на різноманіття культурної діяльності законодавче закріплення загального механізму організації культури відсутнє. Правовий статус різного виду організацій культури конкретизується на рівні спеціальних законів, присвячених окремим напрямкам культурної діяльності. Організації, що забезпечують зберігання та публічне використання культурних цінностей, володіють специфічною організаційно-правовою формою юридичної особи, якій притаманний своєрідний правовий режим. Організації культури є фактично юридичною особою «не приватного, а публічного права» [1; 4].

Основні характеристики культурних цінностей, поняття і терміни, що використовуються для цілей державного управління діяльністю із формування фондів і організацій, які забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей, що визначається спеціальними галузевими законами, присвячені окремим напрямкам культурної діяльності.

Слід зазначити, що правові категорії, які містяться в зазначених джерелах, не мають

системності та містять нерозкриті, внутрішньо суперечливі визначення. Спостерігається багаторазовість у визначенні одних і тих же понять, низка термінів має умовний характер.

Основу організації діяльності зі збереження і публічного використання культурних цінностей як національного надбання і культурної спадщини становлять загальноукраїнські бібліотечні, музейні, архівні та інші фонди.

Загальна схема державного управління діяльністю із формування фондів і організацій, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей, полягає в такому:

- розроблення і впровадження державної політики у сфері збереження та використання культурних цінностей;
- розмежування форм власності на культурні цінності;
- встановлення порядку і правил організації зберігання, комплектування, обліку, збереження і використання культурних цінностей, а також державний контроль і нагляд за дотриманням зазначеного порядку і правил;
- управління культурними цінностями, включеними до складу державної частини їхніх загальноукраїнських фондів;
- формування організацій, що забезпечують збереження і використання культурних цінностей;
- регулювання недержавної частини загальноукраїнських фондів культурних цінностей;
- державний контроль і нагляд за станом загальноукраїнських фондів культурних цінностей, за зберіганням і використанням віднесених до культурної спадщини народів України бібліотечних фондів і кінофондації;
- забезпечення доступності культурних цінностей;
- міжнародне співробітництво;
- встановлення відповідальності за порушення законодавства про фонди й організації, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей [2; 3].

Законодавче регулювання державного управління діяльністю із формування фондів і організацій, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей, ґрунтується на обов'язках держави в галузі культури. При цьому недоліки присутні не тільки під час формування правових механізмів накопичення і розвитку фондів культурних цінностей (всеукраїнський бібліотечний фонд), але і під час визначення повноважень і статусу органі-

зацій, які забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей.

Зокрема, необхідно зазначити, що до втрати предметів музейних колекцій призводить плінність кадрів музеїв, а як наслідок цього – низька кваліфікація співробітників і часті передачі колекцій відповідальним зберігачам призводять найчастіше до формального підписання документів щодо прийому-передачі музейних цінностей.

Ціла низка проблем присутня в роботі з організації та забезпечення збереження музейних предметів. Зокрема, площі під зберігання постійно зростаючих колекцій музеїв не відповідають сучасним вимогам, фондосховища перевантажені, у зв'язку з чим потребують значного розширення і модернізації, а також вкрай потребують сучасного спеціалізованого обладнання для зберігання і реставрації культурних цінностей. Оснащеність засобами охоронно-пожежної сигналізації музеїв також не повною мірою відповідає вимогам, що пред'являються до об'єктів цієї категорії охорони. Музеї не досить оснащені технічними засобами протипожежного захисту, не укомплектовані спеціальним обладнанням для фондосховищ і комп'ютерним устаткуванням для ведення обліку; в окремих муніципальних музеях відсутня позавідомча охорона [1; 3].

Складовою частиною державного обліку музейного фонду України є інвентаризація. Вона повинна документувати результати наукового вивчення й опису музейних предметів і музейних колекцій, а також виконувати охоронну функцію. Стан справ у цьому питанні вимагає створення додаткової захисної системи заходів щодо прихованого маркування музейних цінностей і примусового обов'язкового індивідуального маркування культурних цінностей, що вивозяться за межі України у рамках тимчасового вивезення.

Загалом, із метою поліпшення ситуації, що склалася в справі державного регулювання у сфері музеїв і музейного фонду України, необхідними є:

- впровадження значного обсягу заходів із поліпшення матеріально-технічної бази музеїв в Україні;
- забезпечення безпеки й умов зберігання музейних предметів і музейних колекцій у музеях;
- підвищення якості роботи щодо обліково-зберігальної діяльності музеїв, а також щодо вдосконалення методичного й організаційного забезпечення музеїв;

– підвищення кваліфікації музейних фахівців у галузі обліку і зберігання музейних предметів і музейних колекцій [2; 4].

Що стосується книжкових пам'яток, то бібліотека зобов'язана здійснювати їх сумарний та індивідуальний облік. Зокрема, індивідуальний облік кожної книжкової пам'ятки проводиться за допомогою форм і методів інвентаризації. При цьому для особливо цінних і рідкісних видань у примітці до форм індивідуального обліку документів зазначаються особливості примірника, що визначають його цінність (наявність унікальної палітурки, автографа, розфарбованих від руки ілюстрацій тощо).

Крім того, необхідними є державний статистичний облік, складання звітності бібліотеки, планування її діяльності, а також забезпечення контролю за наявністю і рухом документів.

Висновки і пропозиції. Отже, у результаті проведення дослідження було отримано такі висновки.

1. Розроблено загальну схему державного управління діяльністю із формування фондів і організацій, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей, яка передбачає наявність таких складників: розроблення і впровадження державної політики у сфері збереження та використання культурних цінностей; розмежування форм власності на культурні цінності; встановлення порядку і правил організації зберігання, комплектування, обліку, збереження і використання культурних цінностей, а також державний контроль і нагляд за дотриманням зазначеного порядку і правил; управління культурними цінностями, включеними до складу державної частини їхніх загальноукраїнських фондів; формування організацій, що забезпечують збереження і використання культурних цінностей; регулювання недержавної частини загальноукраїнських фондів культурних цінностей; державний контроль і нагляд за станом загальноукраїнських фондів культурних цінностей, за зберіганням і використанням віднесених до культурної спадщини народів України бібліотечних фондів і кінофондації; забезпечення доступності культурних цінностей; міжнародне співробітництво; встановлення відповідальності за порушення законодавства про фонди й організації, що забезпечують збереження і публічне використання культурних цінностей.

2. Визначено роль інвентаризації в проведенні державного обліку музейного фонду України. Показано, що подібна інвентаризація повинна

документувати результати наукового вивчення й опису музейних предметів і музейних колекцій, а також виконувати охоронну функцію. Стан справ у цьому питанні вимагає створення додаткової захисної системи заходів щодо прихованого маркування музейних цінностей і примусового обов'язкового індивідуального маркування культурних цінностей, що вивозяться за межі України в рамках тимчасового вивезення.

3. Запропоновано комплекс заходів щодо поліпшення ситуації, яка склалася в справі державного регулювання у сфері музеїв і музейного фонду України, що полягає у необхідності: здійснення значного обсягу заходів із поліпшення матеріально-технічної бази музеїв в Україні; забезпечення безпеки й умов зберігання музейних предметів і музейних колекцій у музеях; підвищення якості роботи щодо обліково-зберігальної діяльності музеїв, а також щодо вдосконалення методичного й організаційного забезпечення музеїв; підвищення кваліфікації

музейних фахівців у галузі обліку і зберігання музейних предметів і музейних колекцій.

Список використаної літератури:

1. Богуславский М.М. Культурные ценности в международном обороте: правовые аспекты. Москва : Юристъ, 2005. 427 с.
2. Гаврилюк В.В., Трикоз Н.А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации. *Социологические исследования*. 2002. № 1. С. 96–105.
3. Жукова О.В. Пам'ятки історії та культури України як специфічний вид культурної цінності. *Культура України*. 2011. Вип. 33. С. 169–175.
4. Олійник О.П. Проблеми формування національної політики України щодо культурної спадщини. URL: <http://rcchd.icomos.org.ge> (дата звернення: 26.12.2019).
5. Dombrovska S., Shvedun V., Streltsov V., & Husarov K. (2018). The prospects of integration of the advertising market of Ukraine into the global advertising business. *Problems and Perspectives in Management*. No 16 (2). 321 p.

Bolbas O. M. The mechanisms of organization of the state activities for preservation and public use of cultural values

The mechanisms of organization of the state activities for preservation and public use of cultural values are improved in the article. In particular, the general scheme of public administration concerning activities for formation of the funds and organizations providing preservation and public use of cultural values is developed. The given scheme provides existence of the following components: development and deployment of state policy in the sphere of preservation and use of cultural values; differentiations of forms of ownership on cultural values; establishment of an order and rules of organization of storage, completing, account, preservation and use of cultural values and also the state control and supervision of observance of the specified order and rules; managements of the cultural values included in structure of the state part of their all-Ukrainian funds; formations of the organizations providing preservation and use of cultural values; regulations of a non-state part of the all-Ukrainian funds of cultural values; the State control and supervision of a condition of the all-Ukrainian funds of cultural values and also of storage and use of library stocks carried to cultural heritage and film funds; ensuring availability of cultural values; international cooperation; establishment of responsibility for violation of the legislation about funds and the organizations, providing preservation and public use of cultural values. An inventory role in carrying out the state accounting of museum fund of Ukraine is defined. It is shown that similar inventory has to document the results of scientific studying and description of museum objects and museum collections and also to perform security function. The condition of affairs in this question demands creation of an additional protective system of measures on hidden markings of museum values and compulsory obligatory individual markings of the cultural values which are taken out of borders of Ukraine within temporary export. The complex of the following measures concerning improvement of current situation in state regulation in the sphere of museums and museum fund of Ukraine is offered: implementation of considerable volume of measures for improvement of material and technical resources of museums in Ukraine; safety and storage conditions of museum objects and museum collections in the museums; improvement of quality of work concerning registration of activity of museums and also concerning improvement of methodical and organizational support of museums; professional development of museum experts in the field of account and storage of museum objects and museum collections.

Key words: state activity, mechanisms, public use of cultural values, museum fund of Ukraine, book memory, state statistical account.